

Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 1359-1373

DOI: 10.29228/TurkishStudies.23296

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 02.06.2019

✓ Accepted/Kabul: 10.09.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (22.07.2019)- Referee 2 (23.07.2019)

This article was checked by intihal.net.

ATTİLÂ İLHAN'IN ŞİİRLERİNDE MÜŞTEREK ARAPÇA KELİMELER*

Bağdagül MUSA**

ÖZ

Şüphesiz ki, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli isimlerinden biri Attilâ İlhan'dır. Edebiyatın, roman, senaryo, eleştiri, gazete, deneme gibi hemen hemen her alanında önemli eserler veren Attilâ İlhan, aslında şiirleriyle sevilmiş, edebiyatseverlerin gönüllerinde şiirleriyle taht kurmuştur. Çok genç yaşta ismini duyurmayı başaran şair, ömrünün sonuna kadar sürdürdüğü şairlik serüveninde kendine has üslubuyla unutulmamış eserler bırakmıştır.

Attilâ İlhan'ın, ilk başlangıçta Türk Edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Nazım Hikmet'in etkisinde kaldığı görülse de, daha sonraki dönemlerde kendine has üslubu ve tarzı ile halk edebiyatı ve divan edebiyatını çok başarılı bir şekilde harmanlayabilmesi onu diğer şairlerden ayıran özelliklerden biridir. Attilâ İlhan'ın klasik edebiyata ilgi duymasında Divan edebiyatını seven babası Bedri İlhan'ın da tesiri göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Bu sebeple de Attilâ İlhan'ın şiirlerinde Divan edebiyatı özelliklerini bulmak ve Osmanlıca kelimelere ve yapılar neden yer verdiğini anlamak mümkündür. Malum olduğu üzere Osmanlıca, özellikle Arapça ve Farsça kökenli kelimeler ve yapılar açısından son derece zengindir.

Söz konusu makalede, şairin "kendi çizgisini oluşturma dönemini (1954-1962)" (Çelik, 2003, s. 7-13) temsil eden *Ben Sana Mecburum* adlı şiir kitabında geçen Arapça asıllı kelimeler incelenmeye çalışılacaktır. Özellikle, Türkçede ve Arapçada aynı manada kullanılan ortak kelimelerden ziyade Arapça aslından farklı anlamda kullanılan ortak kelimeler ele alınarak onların Arapça tercümesinde aynen kullanılıp kullanılmayacağı konusu üzerine yoğunlaşılacaktır.

* Bu makale, 13 Mayıs 2015 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Vefatının 10. Yılında Uluslararası Attilâ İlhan Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ürdün Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi, E-posta: bagdagulmussa@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Attilâ İlhan, Attilâ İlhan'ın şiirleri, *Ben Sana Mecburum*, müşterek Arapça kelimeler

COMMON ARABIC WORDS IN ATTILA ILHAN'S POEMS

ABSTRACT

Undoubtedly, one of the important names of Turkish poetry in the Republican era is Attilâ İlhan. Besides being a great poet, Attilâ İlhan contributed with his important works to almost every field of literature such as novel, script, criticism, newspaper and essay. He had also with his great poems won the heart of literature lovers. The poet, who succeeded in making his name very well-known at a very young age has, with his unique style, left unforgettable works during his journey as a poet, which he continued up until the end of his life.

Although Attilâ İlhan was initially influenced by Nazım Hikmet, one of the most important poets of Turkish literature, his ability to successfully blend folk and divan literature with his unique style in later periods is one of the characteristics that distinguishes him from other poets. His father Bedri İlhan, who loves Divan literature, had great influence on Attilâ İlhan's interest in classical literature. For this reason, it is possible to find the characteristics of Divan literature in Attilâ İlhan's poems and to understand why he used Ottoman words and structures in his poems. As it is known, Ottoman language is very rich especially in terms of the words and structures of Arabic and Persian origins.

In this article, the words of Arabic origin in his book of poetry "*Ben Sana Mecburum*", which represents "the period of creating his own line in poetry between 1954 and 1962" (Çelik, 2003, p. 7-13) will be studied. Rather than only studying the Arabic origin common words which are used in the same sense in both Turkish and Arabic, the common words which are actually used in a different meaning in the Arabic language will be studied. Also it will be focused on whether these words are used in their Arabic translation or not.

STRUCTURED ABSTRACT

The introduction part of the article talks about the unique style of the pioneer of the Turkish poetry, Attilâ İlhan, which has distinguished him from other poets even the ones of his same period; the figures who had great influence on him and made him "Attilâ İlhan" like his father and Nazım Hikmet, one of the most important poets of Turkish literature. It also mentions how Attilâ İlhan distinguished himself from other poets of the period using plenty of Ottoman words in his poems as well as being the master representative of the Republican Literature. In addition to that, it discusses how he succeeded in blending folk literature features with classical literary tradition in later periods, although the influence of folk literature is seen in his first poems.

In the main part of the article, Attila İlhan's poems will be examined in terms of language and the common words of Arabic origin in his book “*Ben Sana Mecburum*” will be discussed. The main reason for the selection of this poetry book is that it was written in periods when “the effects of Divan literature began to be perceived” in his poems according to Çelik (2007, p. 221) and when “this effect has been gradually increased after him” according to Aksu (2003, pp. 105-122).

The aim of the study is to draw attention to how true the terms “mutual” or “common” are regarding the common Arabic origin words used in Attilâ İlhan's poems. Because there is a misunderstanding that the common words of Arabic origin in Turkish language have exactly the same meaning and can be used in Arabic language and that Arabs understand these words. This situation can be summarized with the words of Attilâ İlhan, which described his own experience on this subject: “The presence of the words of Arabic or Persian origins in Turkish language has made Ottoman language neither Arabic nor Persian. I've experienced it by myself. I thought that an Arab or a Persian reading these poems would understand them. Of course, this was a wrong thought”.

Therefore, the words of Arabic origin in Attilâ İlhan's mentioned poetry book, which have different meanings from Arabic, like *adam* (man), *cisim* (corpse), *dehşet* (horror), *esnaf* (tradesman), *ferah* (spacious and lightl-well), *hiddet* (anger), *imdat* (help), *küfür* (swearing), *mavi* (blue), *neşe* (joy), *resim* (painting), *seda* (sound) will be emphasized rather than common words, which are used in the same sense, like *af* (forgiveness), *asil* (real, main), *aşk* (love), *belâ* (trouble), *bereket* (fertility), *buhar* (steam), *cehennem* (hell), *cennet* (heaven), *cep* (pocket), *cevap* (answer), *daima* (always), *dünya* (world), *ehemmiyet* (importance), *fakir* (poor), *fikir* (idea), *garip* (strange), *haber* (news), *hüzün* (sadness), *imtihan* (exam), *kelime* (word), *lâzım* (need), *mevki* (position), *misra* (verse), *nehir* (river), *nur* (light), *ömür* (life), *sabah* (morning), *sıhhat* (health), *şair* (poet), *taraf* (sides), *ufuk* (horizon), *umum* (general), *vakit* (time), *zarar* (harm). The examples are discussed in two separate sections: common words of Arabic origin which are not used and translated in the Arabic language in the same sense and cause misunderstanding when used; and common words which their meanings have narrowed or enlarged over time. Examples are given in alphabetical order and there are given meanings of the words in Turkish and in Arabic. The dictionaries which have been used in order to derive the meanings of the words are as follows: Up-to-date Turkish Dictionary and Turkish-Arabic Comprehensive Dictionary for the meanings in Turkish language and dictionary “Al-Maany” for the meanings in Arabic language. Also from time to time the Etymological Dictionary has been used.

As a result, more than 200 common words of Arabic origin have been identified in Attilâ İlhan's poetry book “*Ben Sana Mecburum*”, including person names, place names, month names and Ottoman language structures. However, only the words, which have different meaning from Arabic origin and meanings of

which are narrowed or enlarged, are emphasized. There are remarkable original examples such as the word ‘mavi’ (blue), which means “A color between green and violet, the color of cloudless sky” in Turkish (GTS, TAKS); and which means “water, like water, water color” in Arabic (ET, E-M), but never used as a color name.

It is natural that words change over time and can be given new meanings. This also applies to the Arabic words in the Turkish language. Because loanwords, taken from Arabic language, have been used with different meanings. These meanings are sometimes enlarged or narrowed; sometimes they are used in a very different way from the original Arabic meaning. These words, “kneaded” with the Turkish language, have become Turkish and have become the property of Turkish language, not Arabic. Attilâ İlhan is a poet and “rare intellectual, who has been able to fit more than eighty works in his 80-year life” (Özcan, 2005) and who realized this truth.

Keywords: Attilâ İlhan, Attilâ İlhan’s poems, *Ben Sana Mecburum*, common Arabic words

Giriş

Cumhuriyet dönemi toplumcu gerçekçi anlayışı ve Türk şiirinde belirli bir zevki temsil eden öncü şairlerden biri, Attilâ İlhan’dır. Galip (2005), Attilâ İlhan’ın şiir, roman, senaryo, deneme, eleştiri, fıkra gibi alanlara kendine has bir üslubu, imge dünyası, yaratıcı kurgulaması ile yepyeni bir soluk kazandırdığını dile getirirken; Akın’a göre (2005) “sığ sularda hiç yüzmeyen, hep derinlerde” olan Attilâ İlhan, entelektüel duruşuyla aydın bir şairdir.

Attilâ İlhan’ı Attilâ İlhan yapan Nazım Hikmet’tir denilse de şair, başlangıçta tarz arayışı içinde Nazım Hikmet’in etkisinde kalmakla beraber daha sonra kendine özgü şiirler yaratmayı, halk şiirinin ses ve biçim özelliklerini divan geleneğiyle yoğurmayı başarabilen bir şairdir. Onu başka şairlerden hatta aynı dönemin diğer şairlerinden farklı yapan da, onun kendine has tarzı ve üslubudur. Fuat’ın (1997) deyişiyle söylemek gerekirse, Attilâ İlhan “Çağdaş şiirimiz içinde dilde eskiye dönüşü savunan tek toplumsalcı şair”dir. *Duvar* kitabının önsözünde kendisinin de dile getirdiği gibi, “yeni Türk şiirinin yeni koşullara yerleşirken, yüzyıllardır değişe değişe sürdürüp getirdiği millî sesi korumasını” sağlayan bir şairdir.

Millî Edebiyatın devamı niteliğinde olan ve yazı diliyle konuşma dili arasındaki farkın ortadan kaldırılması, aruz vezninin yerini serbest vezne bırakması, sade ve anlaşılır bir dilin kullanılması gibi özellikleri taşıyan Cumhuriyet Devri Edebiyatının usta temsilcisi olmakla beraber, şiirlerinde bol bol Osmanlıca kelimeleri kullanarak dönemin diğer şairlerinden ayrılmaktadır.

Attilâ İlhan, şiirlerinde Kilisli Rıfat Bey tarafından çevrilen Nasırüddin-i Tusi’nin iki rubaisini okumasıyla ve çok iyi derecede Osmanlıca bilen, Divan edebiyatına meraklı babası Bedri İlhan’ın da etkisiyle ilgi duyduğu Divan Edebiyatının özelliklerini barındırarak ondan çağdaş ve bugünün şiirini yaratmaya çalışır (Şençaylar vb, 2004, s. 5). Attilâ İlhan’ın Halk şiiri ve Divan şiirine aşına olarak yetişmesinde babasından duyduğu Nedim tarzı şiirlerin yanı sıra Zekiye Nine ve Emine Bacı’dan dinlediği masallar ve amcası Bahri Bey’den öğrendiği türkülerin de önemli bir yeri vardır. (Gözükaraoğlu, 2011, s. 1)

Aksu (2003, s. 515-518), Attilâ İlhan’ın şiirlerini besleyen kaynaklardan birinin Klasik Türk Edebiyatı olduğuna, ilk şiirlerinde halk edebiyatının; daha sonra gittikçe artan Türk klasik edebiyatının

tesirinin görüldüğüne, kafiye ve konu bakımından divan şairlerini hatırlatan bir sesle söylendiğine dikkat çekmektedir¹.

İnceleme

Türk şiirinin hem Halk şiiri ve Divan şiirinden yararlanması; bu ikisinin birbirlerinden ayrılmaması gerektiğini savunan şair, eserlerinde hem halk dili olan ağızlardan kelimelere sıkça yer verdiği gibi Arapça ve Farsça unsurlardan müteşekkil Osmanlıca yapıları da sık sık kullanmaktadır.

Zira kendisinin de yazılarında dile getirdiği gibi Paris'teyken tanıştığı Fransız Türkolog'la görüşmesinden sonra dil konusundaki fikirleri değişmiş, Atatürk'ün dil devrimiyle ilgili gerçekleri öğrendiği² günden beri "Türkçeyi 'kuşdili' gibi değil; bildiğimiz Türkçe gibi kullanmaya başlamıştır"³.

Attilâ İlhan'ın hayatı ve eserleri farklı açılardan ele alınmış, incelenmiştir⁴ ama söz konusu araştırmamızda, Attilâ İlhan'ın şiirleri dil açısından incelenerek, Çelik'e (2007, s. 221) göre Divan edebiyatının tesirlerinin sezilmeye başladığı; Aksu'ya (2003, s. 105-122) göre de kendisinden sonra bu tesirin gittikçe arttığı *Ben Sana Mecburum* adlı şiir kitabında geçen müşterek Arapça kelimeler üzerinde durulacaktır. Özellikle de bu kelimelerin "müşterek, ortak" terimine ne kadar sadık kaldıklarına dikkatler çekilmeye çalışılacaktır.

Türkçedeki müşterek Arapça kelimelerin Arapçada da aynen kullanılabileceğini ve Arapların bu kelimeleri anlayacağını düşünmek yanlıştır. Attilâ İlhan bu konuyla ilgili kendi tecrübesini şöyle anlatıyor: "Türkçe'de Arapça ve Farsça kelimelerin olması Osmanlıca'yı ne Arapça ne de Farsça yapmıştır. Bunu ben tecrübe ederek yaşadım. Biz böyle yetiştirildiğimiz için bir Arap veya Acem bu şiirleri gördüğünde anlar zannediyordum. Tabii bu yanlış bir düşünceydi. Hiç bir zaman bu dillerin esareti altına girilmedi"⁵.

Bundan dolayı Attilâ İlhan'ın mezkûr şiir kitabında geçen Arapça kelimeler ele alınırken, her iki dilde aynı anlamda kullanılabilen *af, Allah, ama, an, ar, asıl, asker, asrı, aşk, ayıp, Azrail, belâ,*

¹ Ayrıca bkz. Cemal AKSU, "Atilla İlhan'ın Şiirlerinde Klasik Türk Edebiyatının Etkileri" (105-122)

² Bkz. Atilla İlhan "...Dili Bir Çıkmaza Saplamaşızdır..." (<http://dilsiz55.tr.gg/ATT%26%23304%3BLA-%26%23304%3BLHAN-VE-D%26%23304%3BL--Ue-ZER%26%23304%3BNE.htm>) (erişim: 02.04.2015)

³ Bkz. Atilla İlhan "...Dili Bir Çıkmaza Saplamaşızdır..." "...İlk Düzeltilecek Şey!..." "...Gâzi, 'Dil Devrimi'ni, Nerede Bırakmıştı?!", "...Dil Devrimi, Kaçınılmazdı, Ama!..." (<http://dilsiz55.tr.gg/ATT%26%23304%3BLA-%26%23304%3BLHAN-VE-D%26%23304%3BL--Ue-ZER%26%23304%3BNE.htm>) (erişim: 02.04.2015)

⁴ Atilla İlhan'ın hayatı ve eserleri ile ilgili çalışmalara bakılabilir: Çelik, Y. (2006). Duvar'dan Kimi Sevsem Sensin'e Attilâ İlhan Şiiri. Attilâ İlhan Kaptan'a Saygı ile (ss.75-185), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; -/-, (2006). Attilâ İlhan'ın Hayatı. Attilâ İlhan Kaptan'a Saygı ile (ss. 11-25); Olcay ÖNERTOY, "Cumhuriyet Döneminde Roman", Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, 8.ünite, s. 115-135; -/-, "Neden Yazın?", *Littera Edebiyat Yazıları*, 22.sayı, Haziran 2008, s. 61-66; Emir Ali ÇEVİRME, "Atilla İlhan Romancılığı Üzerine Kapsamlı Bir Çalışma: Romancı Yönüyle Atilla İlhan", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, Temmuz-Aralık, 2011, 6.sayı, s. 329-334; Sema ÖZHER, *Romancı Yönüyle Atilla İlhan*, Akçağ yayınları, Ankara, 2009; Enser YILMAZ, "Türk Şiirinde "Otel" İmgesi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (ASOS Journal: The Journal of Academic Social Science)*, yıl: 2, sayı: 7, Aralık 2014, s. 176-187; Ertan EROL-Halis Ahmet ÖZER, "Atilla İlhan'ın Sisler Bulvarı Şiiri Üzerine Bir Tahlil Denemesi", *Turkish Studies*, 7/1, Kış, 2012, s.1107-1117, Türkiye; Eray YILMAZ (2012), "Atilla İlhan'ın Şiir Atlası", *Evensel Kültür*, (252), s. 12-15; İsmail GÖRKEM, "Sözün Dışleri...Türk Milletini Uyandıran Adam: Atilla İlhan", 31.10.2005; Hakan SAZYEK, "Atilla İlhan'ın *Sokaktaki Adam*'ı: Hasan", *Kitap-lık*, Yapı Kredi Yayınları, s. 133, Aralık 2009, s. 91-104; Bahar Eriş KARACAOĞLAN, "Atilla İlhan'ın Sokaktaki Adam Romanı Üzerine Göztergebilimsel Bir İnceleme", *Gazi Türkiyat*, Güz, 2013/13: 187-206; Ülkü ELİUZ, "Atilla İlhan'ın Şiirlerinde Postmodernist Söylemin İki Yüzü", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, ss.151-162, 2001; Yasemin ÇÜRÜK, "Atilla İlhan'ın Kurtlar Sofrası Adlı Romanında Geçen İnkilaplar", *YLT, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana, 2009; Nusret MERDAN, "Qasidatan min eş-şiir el-türki" <http://www.elaph.com/Web/Culture/2010/5/557740.html> (erişim: 14.03.2015); Macid Reşid EL-U'eyd, "Edebai Etrak Li"Kuveyt", *Kuveyt Dergisi*, <http://www.kuwaitmag.com/index.jsp?inc=5&id=10844&pid=1058> erişim: 14.03.2015; OĞUZ, O. (2017, s. 152-162)

⁵ Bkz.:Atilla İlhan'ın Mehmet Göze ile yaptığı mülakat: Türkiye Gazetesi, 5 Kasım 1997 (<http://w3.balikesir.edu.tr/~iacar/osmanlica.htm>) (erişim: 02.04.2015); Ayrıca bkz. ŞENÇAĞLAR, Begüm vb. (2004), "A'dan Z'ye Atilla İlhan", (proşe çalışması), Özel Ege Lisesi, ss. 1-14.

bereket, besmele, buhar, burç, cadde, cehennem, cennet, cep, cevap, daima, dua, dünya, ehemmiyet, ezan, fakir, fikir, garip, gurbet, haber, haram, hüznün, imtihan, insaf, kahve, karanfıl, kelime, lâzım, mağrur, mevki, mısra, nehir, nur, ömür, rıza, saat, sabah, sıhhat, şair, şey, taraf, tekbir, ufuk, umum, vakit, yemin, zaman, zarar gibi ortak kelimelerden ziyade Arapçaya çevrildiği takdirde aynıları kullanılmayıp farklı anlamlara gelen ve anlamları zamanla genişlemiş veya daralmış olan kelimelerin üzerinde durulacaktır.

Adam: Türkçede “insan/ erkek kişi/ Birinin yanında bulunan ve işini yapan kimse/ Görevli kimse/ İyi huylu, güvenilir kimse/ Eş, koca” (GTS, TAKS); Arapçada آدم “insanların atası, Âdem, insanoğlu” (ET, E-M) anlamına gelmektedir: *antonio machado*’dan şiir okuyan **adam** (Aİ, Telsizci Hamdi, BSM, s. 11, 26, 39, 46, 57)

Ait: Türkçede “İlgilendiren, ilişkin, ilişik, ilgili” (GTS, TAKS) anlamında iken; Arapçada عائد “taalluk eden, ilgisi olan” (ET) anlamına gelmekle beraber aslında “ dönen, geri gelen, gelir” anlamında olan bir kelimedir: bana **ait** ne varsa seni korkutuyor (Aİ, Gece Buluşması, BSM, s. 46)

Cephe: Türkçede “savaş bölgesi, bir şeyin ön tarafı” (GTS, TAKS); Arapçada ise جبهة “alın”, “bir şeyin ön tarafı, yüz” (ET, E-M) anlamına gelmektedir: ölümlerin telâş telâş **cepheye** döndükleri (Aİ, İkinci Viyolonsel, BSM, s. 56, 57)

Ceset: Türkçede “ölü beden, naaş” (GTS, TAKS) anlamına gelirken; Arapçada “ölü beden” anlamının yanı sıra “beden” (ET, E-M) anlamına da gelmektedir: iki sütun üzerine bir **ceset** varujan (Aİ, Varujan’a Karşı Ömer Haybo, BSM, s. 14, 65);

Cezve: Türkçede “Kahve pişirmeye yarayan, saplı, küçük kap” (GTS, TAKS); Arapçada جذوة “ateş parçası, kor”, “ateşten köz almaya yarayan çubuk” (ET, E-M) anlamına gelmektedir: **cezve**ler sürülmüş ocaktaydı (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 38)

Defa: Türkçede “Kez, kere” (GTS, TAKS); Arapçada دفعة “itiş, darbe”, “bir kerede ödeme” (ET, E-M) demektir: işte yirmi sekizinci **defa** luna lunera... (Aİ, Telsizci Hamdi, BSM, s. 11);

Dehşet: Türkçede “bir tehlike veya korkunç bir şey karşısında duyulan ürküntü, yıldı/ olağanüstü/ olağanüstü şeyler karşısında söylenen söz” (GTS, TAKS); Arapçada دهشة “şaşkınlık, hayret, ani ve şiddetli korku” (ET, E-M) anlamına gelmekle beraber Türkçede genellikle “korku, ürküntü” anlamında, Arapçada ise “şaşkınlık” anlamında kullanılmaktadır (Musa, 2014, s. 132): karanlıkta adama **dehşet** veren (köpekler) (Aİ, 923’de Demiş, BSM, s. 26, 69)

Emin: Türkçede “Güvenli/ Sakıncasız, emniyetli, tehlikesiz/ Şüphesi olmayan/ Osmanlı Devleti’nde bazı devlet görevlerindeki sorumlu kişi” (GTS, TAKS); Arapçada أمين “güvenli, güvenilir” (RT, E-M) anlamındadır ancak örnekte görüldüğü gibi, bazen Türkçesinin birebir karşılığı olarak kullanılmamaktadır: kendinden ve hürriyetinden **emin** (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 39)

Emir: Türkçede “Buyruk, komut, talimat, ferman/ istek” (GTS, TAKS) anlamına; Arapçada ise bu anlamın yanı sıra “olgu, şey” (ET, E-M) anlamına da gelmektedir (Musa, 2013, s. 124): kulaklarımdan kan fışkırıcaya kadar/ yine senin **emri**ndeyim (Aİ, İstanbul Ağrısı, BSM, s. 6)

Esnaf: Türkçede “Küçük sermaye ve zanaat sahibi/ Başlıca düşüncesi, mesleğinin bütün inceliklerinden yararlanıp bunları karşısındakinin zararına kullanarak ve meslekte kötü örnek oluşturarak çok para kazanmak olan kimse/ Kötü yola sapmış olan kadın” (GTS, TAKS); Arapçada صنف kelimesinin çoğulu olan أصناف “loncalar, sınıflar, meslek grupları” (ET, E-M) anlamlarına gelmektedir (Musa, 2013, s. 132): halı dokuyor halı uşak’ta halı **esnafı** (Aİ, Demir Kuşaklı Halkımız, BSM, s. 25, 31, 45)

Eşkya: Türkçede “Dağda, kırdan yol kesen hırsızlar, haydutlar” (GTS, TAKS); Arapçada شاقية kelimesinin çoğulu olan أشقياء “bedbahtlar, garipler, zavallılar” anlamındadır: kalabalık bıyıklı birtakım adamlar/ güzel **eskiya** gözleri/ fena halde uzamış saçlarıyla (Aİ, Çarşı İçi, BSM, s. 31)

Fahişe: Türkçede “hayat kadını” (GTS, TAKS); Arapçada فاحشة “azgın, utanmaz” (ET, E-M) şeklinde genel anlamdadır: Bağdatlı **fahişelerin** dudaklarını çiğneyerek (Aİ, Orta Doğu'dan Gece Telgrafları, BSM, s. 62)

Fena: Türkçede “İyi nitelikte olmayan, kötü/ üzücü/ İstenilen ve gereken nitelikte olmayan (kimse)/ hoş gitmeyen, rahatsız edici/ Davranışları toplumun ahlak anlayışına uymayan” (GTS, TAKS); Arapçada فناء “yok olma, zail olma, kararma” (ET, E-M) anlamlarına gelmektedir: **fena** halde uzamış saçlarıyla (Aİ, Çarşı İçi, BSM, s. 31, 32, 51)

Ferah: Türkçede “Kalp, gönül, iç vb.nin sıkıntısız, tasasız olma durumu” (GTS, TAKS); Arapçada فرح “gönül açıklığı, sevinç, şenlik” (ET, E-M) anlamındadır (Musa, 2013, s. 132): gönül **ferah**ıyla kardeş kardeş (Aİ, Ya Bereket deyip İslanıyoruz, BSM, s. 33)

Fevkalade: Türkçede “olağanüstü/ aşırı, çok fazla/ zarf olarak “çok iyi, çok üstün”” (GTS, TAKS) anlamında iken; Arapçada فوق الادة “olağan üstü, sıra dışı” (ET) şeklinde hemen hemen aynı anlama gelmekle beraber, böyle bir kullanıma rastlanmamaktadır: Boynunun üstünde başı **fevkalâde** eğreti ... (Aİ, Telsizci Hamdi, BSM, s. 11, 67)

Hâlâ: Türkçede “şimdiye kadar, halen, henüz” (GTS, TAKS); Arapçada “şimdi” (E-M) anlamına gelmektedir: tersâne kahvelerinde **hâlâ** konuşulur (Aİ, İkinci Viyolonsel, BSM, s. 55, 57, 69)

Halk: Türkçede “Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk/ Aynı soydan gelen, ayrı ülkelerin uyruğu olarak yaşayan insan topluluğu/ Bir ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan insan topluluklarının her biri/ Belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü, ahali/ Bir ülkedeki yurttaşların bütünü, kamu” (GTS, TAKS); Arapçada خلق “herhangi bir insan topluluğu, ahali” (ET, E-M) anlamında olup, Türkçedeki “halk” kelimesinden daha dar anlamda kullanılmaktadır: avuçları sıcacık demir kuşaklı **halk**ımız (Aİ, Demir Kuşaklı Halkımız, BSM, s. 26) / siz de gelin pamuk **halk**ı tütün milleti (Aİ, Mustafa Kemal'in Sofrası, BSM, s. 41)

Hayır: Türkçede “Yok, öyle değil, olmaz” anlamlarında inkâr bildiren bir söz/ Olumsuz cümlelerde anlamı pekiştiren bir söz” (GTS) anlamına; Arapçada ise “iyilik” (ET, E-M) anlamına gelmektedir: **hayır** başka türlü olmayacak (Aİ, Ben Sana Mecburum, BSM, s. 48)

Hayran: Türkçede “çok beğenen, hayranlık duyan” (GTS); Arapçada ise حيران “şaşkın, akli başında olmayan” (ET, E-M) anlamındadır: hani boksör schmeling'e **hayran** (Aİ, Hürriyet ve İstiklâl Benim Karakterimdir, BSM, s. 68)

Hazır: Türkçede “Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan, amade” (GTS, TAKS); Arapçada حاضر “hazır olan, huzurda bulunan” (ET, E-M) anlamındadır ki bazen Türkçesinin birebir karşılığı olarak kullanılmamaktadır: Sana yağmur **hazır**ladım yağdıracağım (Aİ, Süleyman, BSM, s. 10); bir ben bir yağmur **hazır**lığı bir de sabiha (Aİ, Üç Tenha Köpek, BSM, s. 49)/ wahner'den ağır bir kar **hazır** yağmaya (Aİ, İkinci Viyolonsel, BSM, s. 56)

Heves: Türkçede “İstek, eğilim, arzu, şevk/ gelip geçici istek” (GTS, TAKS); Arapçada هوس “delilik, cinnet, fantezi”, “boş şeylerle gönül eğleme” (ET, E-M) anlamına gelmektedir: **hevesim** olsa param olmuyor (Aİ, Ağustos Çıkmazı, BSM, s. 23)

Hiddet: Türkçede “öfke, kızgınlık” (GTS, TAKS); Arapçada حدة “bileme, keskinleştirme, bıçağın keskin ağzı”, “sınırlama, sınır koyma, sınır, limit” (ET, E-M) anlamındadır: sonu yoktu **hiddet**lerinin ve ümitlerinin (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 39)

Huzur: Türkçede “Dirlik, baş dinçliği, gönül rahatlığı, rahatlık, erinç/ Ön, yan, kat, makam, yamaç/ Bir yerde bulunma/ Padişah katı” (GTS, TAKS); Arapçada حضور “rahat, asayiş” anlamına gelmekle beraber aslında “hazır olma, mevcut olma, şimdi ve burada olma”, “yerleşik olarak yaşama, göçebe olmama” (ET, E-M) anlamında da kullanılmaktadır: hep böyle bir şeyden korkmuş gibi

huzursuz (Aİ, Neden Kızkardeşlerim, BSM, s. 29); bir yalnızlığı var ki Allahın **huzur**unda (Aİ, Fırat Rüzgâra Karşı Aktığı Zaman, BSM, s. 35)

İbne: Türkçede “Edilgin eş cinsel erkek, homoseksüel/ Kızgınlıkla söylenen bir söz” (GTS, TAKS); Arapçada ابن “oğul, oğlan” (ET, E-M); “ibne” ise “kız çocuğu” anlamındadır: yakaları karanfilli **ibne**ler eğer beni aldatmıyorsa (Aİ, İstanbul Ağrısı, BSM, s. 6)

İmdat: Türkçede “Tehlikede olana yapılan yardım/ "Yetişin, kurtarın" anlamlarında bir seslenme sözü” (GTS, TAKS); Arapçada إمداد “el uzatma, yardım” (ET) anlamına gelmekle beraber daha çok “uzatmak, elzem şeyleri sağlamak” (E-M) anlamlarında kullanılmaktadır: neden durmaksızın **imdat** kıvılcımları fişkırıyor (Aİ, İstanbul Ağrısı, BSM, s. 7)

Kahr: Türkçede “Yok etme, ezme, perişan etme, mahvetme/ Derin üzüntü veya acı, sıkıntı” (GTS, TAKS); Arapçada قهر “gücü yetme, yenme, zorla yaptırma” (ET, E-M) anlamındadır: ya benim **kahr**ım/ ya senin ağrın... (Aİ, İstanbul Ağrısı, BSM, s. 7); **Kahrol**:- bu bir bakıma **kahrol**muşluğum (Aİ, Hürriyet ve İstiklâl Benim Karakterimdir, BSM, s. 68)

Kafa: Türkçede “İnsan başı, ser/ Hayvanlarda genellikle ağız, göz, burun, kulak vb. organların bulunduğu vücudun en ön bölümü/ mekanik bir bütünün parçası/ Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek/ Görüş ve inançların etkisi altında beliren düşünme ve yargılama yolu, zihniyet” (GTS, TAKS); Arapçada قفا “baş, özellikle başın üst ve arka tarafı” (ET), “ense” (E-M) Türkçeye nispeten daha dar anlamdadır: avuçlarımda kuru **kafa** işareti...(Aİ, Yorgun Serüvenci, BSM, s. 8)

Küfür: Türkçesi “Sövme, sövmek için söylenen söz, sövgü/ Tanrı'nın varlığı ve birliği gibi dinin temellerinden sayılan inançları inkâr etme” (GTS, TAKS); Arapçası كفر “nankörlük etme, nimeti inkâr etme, dini inançları reddetme” (ET, E-M) anlamındadır ve Türkçesinden farklı olarak “sövmek” anlamı yoktur (Musa, 2013, s. 126): en yeşil **küfür**lerle kendi kendilerini kırbaçlayarak (Aİ, Üç Köylü, BSM, s. 29) ;

Kürsü: Türkçede “kalabalığa karşı konuşma yapanların önünde bulunan yüksekçe yer/ ana bilim dalı/ sandalye/ bir fakültede bölüm” (GTS, TAKS); Arapçada كرسى “sandalye, taht” anlamında olup Türkçedeki diğer anlamlarında pek kullanılmamaktadır: bir vakit paris’te jean jaures’in **kürsü**sünde (Aİ, Hürriyet ve İstiklâl Benim Karakterimdir, BSM, s. 69)

Mahalle: Türkçede “Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri/ Bu parçalarda oturan insanların tamamı” (GTS, TAKS); Arapçada : محلة “konaklama yeri, konak, durak” anlamındadır: boğulmuş geceler **mahalle**sini bir türlü bulamıyor (Aİ, Ömer Haybo’nun Son Günleri, BSM, s. 13)

Mavi⁶: Türkçede “Yeşil ile menekşe rengi arasında bir renk, bulutsuz gökyüzünün rengi” (GTS, TAKS); Arapçada ماءى/ ماوى “suya ait, su gibi, su rengi” (ET, E-M) anlamına gelmekle beraber renk olarak kullanılmamaktadır: (**telaviv şarkıları**) **mavi** asfaltlara çökmüş/ diz bağlıyor (Aİ, İstanbul Ağrısı, BSM, s. 6, 28, 30, 41, 44, 45, 48, 51, 55, 57, 64)

Mektup: Türkçede “Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name” (GTS, TAKS); Arapçada مكتوب “yazılı şey, yazı” anlamına gelmekle beraber, Arapça karşılığı olarak “risale” kelimesi kullanılmaktadır: yarından sonra **mektup** gelecek yırt at (Aİ, 24-61, BSM, s. 20, 59)

Millet: Türkçede “Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, dil, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus/Bir yerde bulunan kimselerin bütünü, herkes/ Benzer özellikleri olan topluluk” (GTS, TAKS); Arapçada ملّة “din, mezhep, bir din veya

⁶ İspirli (2014, s. 186), Atilla İlhan’ın mavi başta gelmek üzere güçlü renk imgelerini kullandığına dikkat eder.

mezhebe mensup cemaat” anlamındadır: bir *millet* olarak çıktılar Sarıgöl boğazı’ndan (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 39) / siz de gelin pamuk halkı tütün *milleti* (Aİ, Mustafa Kemal’in Sofrası, BSM, s. 41)

Minare: Türkçede “Camilerde müezzinin ezan okuduğu, sela verdiği, şerefesi olan, çoğunlukla taştan, yüksek ve ince yapı” (GTS, TAKS); Arapçada نور “ışma, ışık” kelimesinden yapılmış olan منارة “fener kulesi, ezan kulesi” anlamındadır: *minare*lerini kürdan gibi dişlerinin arasında/ liman liman götüren ... (Aİ, İstanbul Ağrısı, BSM, s. 7)

Medenî: Türkçede “Kentleşmiş, kırsallıktan kurtulmuş, uygar/ Uygar biçimde” (GTS, TAKS); Arapçada مدنى “şehirli” (ET, E-M) anlamındadır: memleket demiş/ asrî *medenî* ve müreffeh olacaktır (Aİ, 923’de Demiş, BSM, s. 27, 39)

Memleket: Türkçede “Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, ülke/ Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, şehir, yurt/ İklim ve üretim bakımından ele alınan bölge” (GTS, TAKS); Arapçada مملكة “sahip olunan şey, mülk, krallık, ülke, devlet” (ET, E-M) anlamındadır: karanlıkta sönmüş yanan isli fenerleri/ uzak uzak/ allahım/ *memleketim* (Aİ, 923’de Demiş, BSM, s. 27)

Merak: Türkçede “bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek/ bir şeyi edinme, yapma, bir şeyle uğraşma isteği/ düşkünlük, heves/ kaygı, tasa” (GTS); Arapçada مراقق/مراقق “karnın veya kulağın en nazik ve duyarlı kısmı” anlamına gelip “inceldi, incelik ve duyarlık gösterdi” mânasındaki راقق (ET) kelimesinden gelmektedir: otomobil markalarına *meraklı* (Aİ, Hürriyet ve İstiklâl Benim Karakterimdir, BSM, s. 68)

Mürekkep: Türkçede “Yazı yazmak, desen çizmek veya basmak için kullanılan, türlü renklerde sıvı madde/ oluşmuş/ birleşik” (GTS, TAKS); Arapçada مركب “terkip edilmiş, bileşik, bileşim” (ET, E-M) anlamında kullanılmaktadır: Göğsüne yeşil *mürekkeple* margot’unun gözleri oyulmuş (Aİ, Büyük Yolların Haydudu, BSM, s. 11);

Mütareke: Türkçede “ateşkes” (GTS, TAKS); Arapçada متاركة “bir şeyi olduğu gibi bırakma, karşılıklı silah bırakma” (ET, E-M) anlamında olmakla beraber “terk edilmiş, bırakılmış” anlamı daha baskındır: günlerden mondros *mütarekesi* (Aİ, İkinci Viyolonsel, BSM, s. 55, 65)

Nal: Türkçede “At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası” (GTS, TAKS); Arapçada نعل “ayakkabı tabanı, sadece altlıktan oluşan ayakkabı, sandal, at nalı” anlamına gelip, Türkçe anlamına nispeten daha geniştir: *nal* sesleri duyulur mu yağmur olursa (Aİ, Kalpaklı Süvari, BSM, s. 34)

Namus: Türkçede “Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet/ Dürüstlük, doğruluk” (GTS, TAKS); Arapçada ناموس “yasa, töre, onur” (ET, E-M) anlamlarına gelmekte ve genellikle “yasa, töre” anlamında kullanılmaktadır: *namuslu* bıyıkları kirli siyah (Aİ, Ömer Haybo’nun Son Günleri, BSM, s. 13, 36, 62)

Nazar: Türkçede “Belli kimselerde bulunduğu inanan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığına insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiği inanan uğursuzluk, göz/ Bakış, bakma, göz atma” (GTS, TAKS); Arapçada نظر “bakma, bakış” anlamında olup, Türkçe “göz, uğursuzluk” anlamları Arapçada mevcut değildir: biz her nokta-i *nazar*dan insan olmalıyız (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 39)

Neşe: Türkçede “Mutlu olmaktan doğan ve dışa vurulan sevinç, şetaret/ Hafif sarhoşluk, çakırkeyif olma” (GTS, TAKS); Arapçada نشوة “sarhoşluk, coşku, vecd” (ET, E-M) anlamlarına gelmekle beraber, Türkçede “sevinç” anlamı; Arapçada ise “hafif sarhoşluk” anlamı daha baskındır: küçük *neşeli* fakir su (Aİ, 923’de Demiş, BSM, s. 27)

Resim: Türkçede “Varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri/ Bunu yapmak için gerekli yöntemleri öğreten sanat/ fotoğraf/ Bazı

eşyadan ve işlerden alınan vergi veya harç/ tören/ Açık gösterge, kesin sonuç” (GTS, TAKS); Arapçada رسم “iz, ayak izi, işaret, simge, damga, mühür”, ”suret”, “resmi tören, ayin” (ET, E-M) anlamındadır: **resim**lerine bakamıyorum (Aİ, Yanlış Yaşamak, BSM, s. 50, 57)

Sahaf: Türkçede “Genellikle kullanılmış ve eski kitap alıp satan kitapçı” (GTS, TAKS); Arapçada ”kağıt” anlamlı صحيفة kelimesinden yapılmış olan صحاف “kâğıt veya kitap tüccarı” (ET, E-M) anlamına gelmekle beraber genellikle “Gazete ve gazetecilikle” alakalıdır: haydi gel **sahaf**lar çarşısına uğra da gel (Aİ, Mustafa Kemal’in Sofrası, BSM, s. 41)

Sahip: Türkçede “Herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik/Herhangi bir niteliği olan kimse, ehil/ Bir iş yapmış, üstlenmiş veya bir eser ortaya koymuş kimse/ Koruyan, arka çıkan, gözeten kimse” (GTS, TAKS); Arapçada صاحب “yoldaş, arkadaş”, “hakim, vasi, sahip, malik” (ET, E-M) anlamındadır ve “yoldaş, arkadaş” anlamı Türkçede mevcut değildir (Musa, 2013, s. 128): her birisi kendi ölümüne **sahip** (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 38)

Seda: Türkçede “ses” (GTS, TAKS); Arapçada صداء “yankı, eko, tınlama” (ET, E-M) demektir (Musa, 2013, s. 134-135): görünmez suların **sedasını** duyup okuyup üflediler (Aİ, Kürtler, BSM, s. 32, 69)

Sefa: Türkçede “gönül rahatlığı, rahatlık, kaygısız ve sakin olma/ eğlence, zevk, neşe” (GTS, TAKS); Arapçada صفاء “bulanık olmama, duruluk, berraklık”, “iç huzuru, mutluluk” (ET, E-M) demektir ki, Türkçe karşılığında farklı olarak “eğlence” anlamı yoktur: gece **safalarıyla** beraber (Aİ, Hürriyet ve İstiklâl Benim Karakterimdir, BSM, s. 66);

Seyir: Türkçede “Gidiş, yürüyüş, ilerleyiş/ Kara taşıtlarının belli bir güzergâhta ilerlemesi/ Özellikle gemilerin belli bir rotayı takip ederek yolculuk etmesi/ Bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkma/ Eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, temaşa/ Bakıp eğlenecek şey, eğlendirici durum” (GTS, TAKS); Arapçada سير “bir rota izleme, bir yolu takip etme, yolculuk, rota” (ET, E-M) anlamındadır ki, Türkçe karşılığı “bakmak, izlemek” anlamını “ekranda göz gezdirmek” anlamından dolayı kazanmış olabilir: yirmibir buçukta alkazar sineması’nda kötü **seyirci** (Aİ, Ömer Haybo’nun Son Günleri, BSM, s. 13)

Sokak: Türkçede “İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol” (GTS, TAKS) anlamındaki kelimenin Arapça aslı زقاق şeklinde olup “sokak, dar geçit” (ET, E-M) anlamındadır: yahudi **sokak**larını aydınlatan telaviv şarkıları (Aİ, İstanbul Ağrısı, BSM, s. 6, 22, 50, 52, 64)

Surat: Türkçede “yüz/ somurtkanlık, asık yüzlülük/ soğuk davranma” (GTS/ TAKS); Arapçada صورة “şekil, görüntü, resim” (ET) ve hatta “fotoğraf, fotokopi” (E-M) anlamlarına gelmektedir: yarık çetrefil **surat**lı kadınlar (Aİ, Çarşı İçi, BSM, s. 31, 32, 63)

Sürahi: Türkçede “İçecek koymaya yarar, cam, plastik vb.nden yapılan kap” (GTS, TAKS); Arapçada صراح “şeffaf, kristal” (ET, E-M) demektir ki, Türkçe karşılığında “kap” anlamı; Arapçasında ise “yapıldığı madde” anlamı baskındır: incecik **sürahiler** gibi bir kadın (Aİ, Uzaktan Sevmek, BSM, s. 52)

Şarkı: Türkçede “Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi/ Türk müziğinde aşk üzerine söylenen, nakaratı ve ara nağmesi olan parça/ Ezgi, müzik parçası, melodi” (GTS, TAKS) anlamlarına gelmektedir. Türkçe sözlüklerde köken itibarıyla Arapça bir kelime olarak geçtiği halde Arapça sözlüklerde böyle bir kelimeye rastlanmamaktadır. “Şark/Doğu usulüyle söylenmiş ezgi, melodi” anlamıyla ortaya çıkıp, sonradan sadece “ezgi, melodi” anlamı kalıplaşmış olabilir: Je hais les dimanches **şarkısı** juliette greco’nun (Aİ, Büyük Yolların Haydudu, BSM, s. 10, 66, 68)

Telaş: Türkçede “acelecilik/ sıkıntı, tasa, kaygı/ kargaşa” (GTS, TAKS); Arapçada تلاشى “dağılma, dağılarak yok olma” (ET, E-M) demektir: yırtık kargaların kış telâsı yeniden başlamış (Aİ, Çarşı İçi, BSM, s. 31, 35, 48, 55, 69)

Temiz: Türkçede “Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan, arı (I), pak, münezzeh, hijyen, hijyenik/ özenle yapılmış/ Çok az kullanılmış veya hiç kullanılmamış olan, özrü olmayan/ Ahlakça lekesiz, necip, nezih/ sabıkasız” (GTS, TAKS); Arapçada تمیز “seçme, ayıklama, arıtma” (ET, E-M) demektir: hani gözlükleri lüzumundan fazla temiz (Aİ, Telsizci Hamdi, BSM, s. 11, 25)/ tertemiz bir hüznün (Aİ, Ya Bereket deyip İslanıyoruz, BSM, s. 33)

Teselli: Türkçede “avunma, avuntu, avunç” (GTS, TAKS); Arapçada تسلى “unutturma, gönlünü alma” (ET) anlamının yanı sıra “boş vakti eğlenerek geçirmek” (E-M) anlamına da gelmektedir (Musa, 2013, s. 130): ürkütücü tesellisiz kendi kendine (Aİ, Orta Doğu'dan Gece Telgrafları, BSM, s. 64)

Tuhaf: Türkçede “acayip/ şaşılacak, garip/ güldürtücü, gülünç/ anlaşılmaz/ şaşılacak bir şey karşısında söylenen söz” (GTS, TAKS); Arapçada تحفة “hediyeye, özellikle nadir ve emsalsiz bir hediyeye” kelimesinin çoğulu olan تحف “hediyeler” (ET) anlamının yanı sıra “ender bulunan sanat veya arkeolojik eserler” (E-M) anlamına gelmektedir: hünerli elleriyle bir dünya cenneti dokuyor/ içinde çırılçıplak kendisi için tuhafı (Aİ, Demir Kuşaklı Halkımız, BSM, s. 25)

Vücut: Türkçede “İnsan veya hayvan gövdesi, beden/ var olma, varlık” (GTS, TAKS); Arapçada وجود “varoluş, mevcudiyet” (ET, E-M) anlamına gelip, Türkçedeki “beden” anlamı yoktur (Musa, 2013, s. 134): bir vücut noksanını saklar gibisiniz (Aİ, Neden Kızkardeşlerim, BSM, s. 30)

Aşağıda incelenecek kelimeler, aslında anlam itibarıyla her iki dilde aynı olan ancak olduğu gibi kullanılmayan kelimelerdir. Başka bir ifadeyle bir önceki örneklerde olduğu gibi bazen tamamen farklı anlamlara gelen dolayısıyla da yanlış anlaşılmaya sebep olan ortak kelimeler kadar ehemmiyet taşımamakla beraber, yine de üzerinde durulması gereken kelimelerdir.

Akran: Türkçede “Yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımından birbirine eşit olanlardan her biri, boydaş, böğür, taydaş, öğür” (GTS, TAKS); Arapçada ise “eş, çift” anlamındaki قران kelimesinin قران “eşler, bir yarışta eşleşenler, yaşlılar” (ET, E-M) çoğuludur ki, Türkçe karşılığına çokluk eki getirilebilmektedir: İstanbul uzağında kaybolmuş akranlarını (Aİ, Kürtler, BSM, s. 32)

Bazı: Türkçede “birtakım, kimi/ bazen” (GTS, TAKS) anlamına gelip hem sıfat hem de zarf olarak kullanılabilirken; Arapçada sadece sıfat olarak kullanılmaktadır: bazı bir tel erir bakarsın bir lif kopar (Aİ, Dördüncü Krallığım, BSM, s. 49)

Beyaz: Türkçede “Ak, kara, siyah karşıtı/ Beyaz ırktan olan kimse” (GTS) anlamında bir renk ismi olarak kullanılırken, Arapça karşılığı “beyazlık” demektir: tebeşir beyazı açıklık paletindeki karanlık (Aİ, Büyük Yolların Haydudu, BSM, s. 10, 26, 44, 51, 56, 63)

Efkâr: Türkçede “düşünceler, fikirler/ tasa, kaygı” (GTS, TAKS) anlamına gelen söz konusu kelimenin aslı çoğul olduğu hâlde Türkçesine çokluk eki getirilebilmektedir: az buçuk efkârlı/ tedirgin biraz (Aİ, Fabrika, BSM, s. 31)

Ehram: Türkçede “piramit” (GTS, TAKS) anlamına gelen kelimenin Arapça aslı çoğul olup, Türkçe aslı tekliktir: kadınla çocuk arası bir genç kız/ yalnızca başı örtülü/ ehramsız (Aİ, Ya Bereket deyip İslanıyoruz, BSM, s. 33)

Hak: Türkçede “Adalet/ Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç/ Dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, doğruluk/ Verilmiş emekten doğan manevi yetki/ pay/ Emek karşılığı ücret/ doğru, gerçek” (GTS, TAKS) anlamına gelen kelimedenden türeyen “haksızlık” kelimesinin Arapça karşılığında “hak” hiç kullanılmayıp, yerine “zulüm” kullanılmaktadır: Haksızlık: haksızlık neresinde bunun (Aİ, Waldorf Astoria, BSM, s. 60)

İmkân: Türkçede “Yararlanılan uygun şart veya durum, olanak” (GTS, TAKS) anlamına gelen kelimedenden türeyen “imkansız” kelimesinin Arapça karşılığında “imkan” kelimesi kullanılmamaktadır: **İmkânsız** Aşk (Aİ, İmkânsız Aşk, BSM, s. 43)

Mecbur⁷: “Herhangi bir konuda yükümlü, bir şeyi yapmak zorunda olan/ bağlı, düşkün, tutkun” (TGS, TAKS); مجبور “zorlanmış olan, zorunlu” (ET, E-M) her iki dilde de aynı anlama gelmekle beraber Arapçası bazen Türkçesinin birebir karşılığı olarak kullanılmamaktadır: ben sana **mecbur**um bilemezsin (Aİ, Ben Sana Mecburum, BSM, s. 47, 63)

Mutlaka: Türkçede “kesinlikle” (GTS, TAKS); Arapçada مطلق “salıverilmiş, kayıt ve şarttan bağımsız, salt” (ET, E-M) şeklinde hemen hemen aynı anlama gelmekle beraber Türkçesinde olumlu cümlelerde kullanılırken, Arapça karşılığı olumsuz cümlelerde kullanılmaktadır: sonra o değilse **mutlaka** benim (Aİ, Geç Kalmış Ölü, BSM, s. 12, 40, 41)

Nefes: “soluk/ Şifa amacıyla hastaya okunan dua/ Sigara, pipo içilirken içe çekilen duman/ Canlılık, hayat belirtisi” (GTS, TAKS); نفس “soluk” (ET, E-M) iki dilde de aynı anlama gelmekte ancak Türkçede özellikle deyimlerde kullanılan nefes kelimesinin Arapçası farklı kelimelerle karşılanmaktadır: halbuki bakışları insancasına dost/ **nefes nefes** çoban köpekleri (Aİ, 923’de Demiş, BSM, s. 26, 58)

Sefer: “yolculuk/ defa, kez/ Genellikle ülke dışına yapılan askerî harekât, savaşa gitme, savaş” (GTS, TAKS); Arapçada سفر “uzun yürüyüş, yolculuk” (ET, E-M) anlamındadır ve Türkçedeki “defa” anlamı Arapçada yoktur: hiçbir kibriti bir **sefer**de yakamıyor (Aİ, Büyük Yolların Haydudu, BSM, s. 10, 45)

Sofa: Türkçede “Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol” (GTS, TAKS); Arapçada صفة “taş kerevet, sedir, bank, sıra, antik tiyatrolarda oturma sırası” (ET, E-M) anlamındadır ki, Türkçe anlamı daha geniştir: kimisi tertemiz **sofa**lara serilecek (Aİ, Demir Kuşaklı Halkımız, BSM, s. 25)

Tamam: Türkçede “bütün, tam/ eksiksiz/ yanlış ve yalan olmayan, doğru/ tamamlanmış, bitmiş/ evet/ Beğenilmeyen bir iş veya öneri karşısında söylenen bir söz”(GTS, TAKS); Arapçada “bitti” anlamına gelen تم fiilinden yapılmış تمام “tam ve eksiksiz olma, bütünlük (isim)”, “tam, eksiksiz, bütün (sıfat)” anlamlarına gelip Türkçe kullanılışından oldukça farklıdır: korkacak bir şey yok hesap **tamam** (Aİ, Geç Kalmış Ölü, BSM, s. 12, 37, 62); munzur dağlarının üstünü bir **tamam** tutmuş (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 38)

Aşağıda incelenecek kelimeler ise, iki dilde de aynı anlama gelen ancak zamanla Arapça aslından farklılaşarak Türkçe telaffuza uydurulan kelimelerdir.

Heybe: “At, eşek vb. binek hayvanlarının eyeri üzerine geçirilen veya omuzda taşınan, içine öteberi koymaya yarayan, kilim veya halıdan yapılmış iki gözlü torba/ Omza geçirilebilen tek gözlü bir çanta türü” (GTS, TAKS) anlamına gelen söz konusu kelimenin Arapça aslı حقيبة “çanta, yol torbası, dağar” /ET, E-M) şeklindedir: kıl **heybe**leri kalaylı bakraçlarıyla (Aİ, Çarşı İçi, BSM, s. 31)

Kayıp: “yitik, kaybedilen şey” (GTS, TAKS) anlamındaki kelimenin Arapça aslı غيب “kaybolma, yitme” (ET, E-M) şeklindedir: büyük kitaplar gibi hiç anlaşılmamış/ kurtarma gücündeki **kayıp** insanları (Aİ, Birinci Keman, BSM, s. 57, 65); **Kaybet-**: seni **kaybed**ilmiş bir oyuna iletirken (Aİ, Yaşamakta Direnmek, BSM, s. 16, 50, 69); **Kaybol-:** **Boynuna o yeşil fuları sarma çocuk/ Gece trenlerine binme/ kaybol**ursun (Aİ, Askıda Yaşamak, BSM, s.5, 32)

⁷ Şair, “mecbur” kelimesini kullanmasıyla ilgili olarak ““Ben sana mecburum” lafı Türkçe olarak yanlış. Kurallar kırılmış olur. “Ben sana mecburum” denmez. Türkçe’de böyle bir laf yoktur” demektedir (Atılâ İlhan İle Şiir ve Roman Üzerine (Roportaj): Yağmur Dergisi Ekim - Kasım - Aralık 1998 - Sayı: 1)

Aşağıda şairin söz konusu şiir kitabında geçen Arapça kelimelerden oluşmuş mürekkep kelimeler ve Osmanlıca terkiplerden örnekler yer almaktadır:

Adamakıllı: “Gereğinden çok, iyice, bir güzel, bir temiz” (GTS, TAKS): kısa boyları ve yaylı ayaklarıyla **adamakıllı** türk (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 39); bir şey okudular mı susuyor gibiler **adamakıllı** (Aİ, Sendikacılar, BSM, s. 36)

Harbiye nezareti: “Osmanlı imparatorluğunda milli savunma bakanlığına verilen ad” (<http://www.nedirnedemek.com/harbiye-nezareti-nedir-harbiye-nezareti-ne-demek>: erişim: 30.03.2015): **harbiye nezareti**nde tutuklu (Aİ, Viyolonsel Yalnızlığı, BSM, s. 54)

Kuvayı milliye: “millî kuvvetler, ulusal güçler” (<http://www.nedirnedemek.com/kuvay%C4%B1-milliye-nedir-kuvay%C4%B1-milliye-ne-demek>: erişim: 30.03.2015): bir **kuvayı milliye** sabahının kapısını açtılar (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 39, 41, 55, 66, 69)

Nokta-i nazar: “bakış açısı” (<http://www.nedirnedemek.com/nokta-i-nazar-nedir-nokta-i-nazar-ne-demek>: erişim: 30.03.2015): biz her **nokta-i nazar**dan insan olmalıyız (Aİ, Silâhlı Dört Besmele, BSM, s. 39)

Sonuç

Attilâ İlhan'ın *Ben Sana Mecburum* şiir kitabında kişi adları, mekân isimleri, ay isimleri ve Osmanlıca terkipler de dâhil olmak üzere 200ü aşkın ortak Arapça kelime tespit edilmiştir. Ancak bunlardan sadece Arapça aslından farklı anlama gelen ve bazen daha geniş veya daha dar olmak üzere farklı kullanılan kelimelerin üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Kelimelerin zamanla değişmesi ve yeni mânâlar üstlenmesi tabîidir. Bu durum, dilimize geçen Arapça kelimeler için de geçerlidir. Çünkü Türkler, Arapçadan aldıkları kelimelere zamanla başka anlamlar yüklemiştir. Türkçeyle yoğrulmuş olan bu kelimeler, artık Türkçeleşmiş ve Arapçanın değil Türkçenin malı olmuştur. “80 yıllık ömrüne seksenden fazla eser sığdırabilmiş ender bir entelektüel” (Özcan, 2005) olan Attilâ İlhan, Arapça ve Farsça unsurlardan mürekkep Osmanlıca'yı da şiirlerinde ustaca kullanan şairlerimizdendir.

“Ölerek ölümü yenmek/ umutların en umutsuzu” (İlhan, 2000, s. 56); “Nasıl doğmakla başlarsa ölüm/ Ölmekle başlar hayat” (2000, s. 66) “Ölüm kadar çabuksa eğer yaşamak/ Hiç doğmamayı isterdim ama/ Bir kere doğmuşum ölmek yasak” (İlhan, 1983, s. 40/Örgen, 2008, s. 167-168) diyerek ölümü kendine yasaklayan Attilâ İlhan, şiirleriyle gönüllerde yaşamaya devam edecektir.

Kısaltmalar

Aİ: Attilâ İlhan

BSM: Ben Sana Mecburum

E-M: El-Maani: <http://www.almaany.com>

ET: Etimoloji Türkçe: <http://www.etimolojiturkce.com>

GTS: Güncel Türkçe Sözlük: <http://www.tdk.gov.tr>

TAKS: Türkçe-Arapça Kapsamlı Sözlük

KAYNAKÇA

- Attilâ İlhan İle Şiir ve Roman Üzerine (Roportaj) (1998). *Yagmur Dergisi*. Ekim - Kasım – Aralık, Sayı: 1
- Akın, Sunay (2005). Attilâ İlhan Sığ Sularda Hiç Yüzmedi. *Esmer dergisi*. Kasım ayı sayısı
- Aksu, Cemal (2003). Attilâ İlhan, *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, I. YKY. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2.baskı. s.515-518.
- /-, Attilâ İlhan'ın Şiirlerinde Klasik Türk Edebiyatının Etkileri, s.105-122
- Çelik, Yakup (2003). *Attilâ İlhan Şiiri*. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim (42-43), 7-13.
- /-, (2006). *Attilâ İlhan'ın Hayatı*. Attilâ İlhan Kaptan'a Saygı ile (s. 11-25); Duvar'dan Kimi Sevsem Sensin'e Attilâ İlhan Şiiri. Attilâ İlhan Kaptan'a Saygı ile (s. 71-185): Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- /-, (2007). *Şubat Yolcusu – Attilâ İlhan'ın Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları. 2.baskı.
- Çevirme, Emir Ali (2011). Attilâ İlhan Romancılığı Üzerine Kapsamlı Bir Çalışma: Romancı Yönüyle Attilâ İlhan. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, Temmuz-Aralık, 6.sayı, s. 329-334
- Çürük, Yasemin (2009). Attilâ İlhan'ın Kurtlar Sofrası Adlı Romanında Geçen İkilemeler. YLT. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana
- Düzgün, Oğuz (2012). Zorunlu Osmanlıca Dersi. 15.12.2012 (http://www.merhabahaber.com/author_article_print.php?id=7589) (erişim: 02.04.2015)
- Ekşi, Pelin (2011). Attilâ İlhan Şiirinde Örtmece. *XI. Uluslararası Dil-Yazın-Değişbilim Sempozyumu (Gönüllülük ve Hoşgörü)*, 13-14 Ekim 2011, Bildiri Kitabı, 2. Cilt, s. 178-186
- Eliuz, Ülkü (2001). Attilâ İlhan'ın Şiirlerinde Postmodernist Söylemin İki Yüzü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. s.151-162
- El-maani: <http://www.almaany.com>
- Erol, Ertan-Halis Ahmet ÖZER (2012). Attilâ İlhan'ın Sisler Bulvarı Şiiri Üzerine Bir Tahlil Denemesi. *Turkish Studies*. 7/1, Kış, s.1107-1117, Türkiye
- Etimoloji Türkçe: <http://www.etimolojiturkce.com>
- Fuat, Memet (1997). *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi – Giriş*. Adam Yayınları. 11. Basım
- Galip, A. (2005). Attilâ İlhan Fenomeni. *Kaos GL*. Sayı:61. S.5-7
- Görkem, İsmail (2005). Sözün Dışları...Türk Milletini Uyandıran Adam: Attilâ İlhan. 31 Ekim
- Gözükaraoğlu, Didem (2011). *Attilâ İlhan Şiirlerinin Dili*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne.
- Güncel Türkçe Sözlük: <http://www.tdk.gov.tr>
- İlhan, Attilâ (1998). *Ben Sana Mecburum*. Ankara: Bilgi yayınevi
- /-, ...'Dil Devrimi, Kaçınılmazdı', Ama!.. (<http://dilsiz55.tr.gg/ATT%26%23304%3BLA-%26%23304%3BLHAN-VE-D%26%23304%3BL--Ue-ZER%26%23304%3BNE.htm>) (erişim: 02.04.2015)

- //-,... 'Dili Bir Çıkmaza Saplamışızdır'... (<http://dilsiz55.tr.gg/ATT%26%23304%3BLA-%26%23304%3BLHAN-VE-D%26%23304%3BL--Ue-ZER%26%23304%3BNE.htm>) (erişim: 02.04.2015)
- //-,... 'İlk Düzeltilecek Şey!'... (<http://dilsiz55.tr.gg/ATT%26%23304%3BLA-%26%23304%3BLHAN-VE-D%26%23304%3BL--Ue-ZER%26%23304%3BNE.htm>) (erişim: 02.04.2015)
- //-,... Gâzi, 'Dil Devrimi'ni, Nerede Bırakmıştı?!.. (<http://dilsiz55.tr.gg/ATT%26%23304%3BLA-%26%23304%3BLHAN-VE-D%26%23304%3BL--Ue-ZER%26%23304%3BNE.htm>) (erişim: 02.04.2015)
- İnceimamoğlu, Murat (2008) Osmanlıca Nedir? *İrfan Mektebi Dergisi* Şubat, 15. Sayı (<http://dergi.irfanmektebi.com/2008/02/osmanlica-nedir/>) (erişim: 02.04.2015)
- İspirli, Ömer Lütfi (2014). *Almanca ve Türkçede Eğretileme Süreci*. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, s.161-186
- İşler, E.-İbrahim ÖZAY (2011). *Türkçe-Arapça Kapsamlı Sözlük*. Fecr yayınları. 3.baksı, Ankara
- Karacaoğlan, Bahar Eriş (2013). .Attilâ İlhan'ın Sokaktaki Adam Romanı Üzerine Göztergebilimsel Bir İnceleme. *Gazi Türkiyat*. Güz, sayı:13, s.187-206
- Macid Reşid El-U'eyd. Edebai Etrak Li"Kuveyt". *Kuveyt Dergisi*. <http://www.kuwaitmag.com/index.jsp?inc=5&id=10844&pid=1058> (erişim: 14.03.2015)
- Merdan, Nusret. Qasidatan min eş-şiiir el-türkî. <http://www.elaph.com/Web/Culture/2010/5/557740.html> (erişim: 14.03.2015)
- Musa, Bağdagül (2014). Reşat Nuri Güntekin'in "Miskinler Tekkesi" ve Necip Mahfuz'un "Dilenci" Eserlerindeki Arapça Kelimelerin Karşılaştırılması. *Uluslararası Türk-Arap Müşterek Değerler Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Amman: Yunus Emre Kültür Merkezi. 1.baskı
- Önertoy, Olcay (2008). .Neden Yazın?. *Littera Edebiyat Yazıları*. 22.sayı. Haziran. s. 61-66
- //-, "Cumhuriyet Döneminde Roman". Anadolu Üniversitesi: Açıköğretim Fakültesi. 8.ünite. s. 115-135
- Örgen, Ertan (2008). 1940 Sonrası Türk Şiirinde Ölüm. *TÜBAR*. XXIV. Güz. 2008, s.159-175
- Özcan, Ahmet (2005). .Attila İlhan da gitti, 'Kim Kaldı?'. *Haber10 gazetesi*. 11 Ekim (http://www.merhabahaber.com/author_article_print.php?id=10789) (erişim: 02.04.2015)
- Özher, Sema (2009). *Romancı Yönüyle Attilâ İlhan*. Ankara: Akçağ yayınları
- Parmaksız, Mehmet Nuri (2007). Serbest Şiiri Yanlış mı Anladık <https://groups.yahoo.com/neo/groups/SevgiyleKalin/conversations/topics/11390> (erişim: 25.02.2015)
- Sazyek, Hakan (2009). Attilâ İlhan'ın *Sokaktaki Adam'ı*: Hasan. *Kitap-lık*. Yapı Kredi Yayınları. s. 133. Aralık, s. 91-104
- Şençaylar, Begüm vb. (2004). *A'dan Z'ye Attilâ İlhan*. (proşe çalışması). Özel Ege Lisesi. ss. 1-14
- Türkiye Gazetesi. 5 Kasım 1997 (<http://w3.balikesir.edu.tr/~iacar/osmanlica.htm>) (erişim: 02.04.2015)
- Yılmaz, Enser (2014). Türk Şiirinde "Otel" İmgesi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (ASOS Journal: The Journal of Academic Social Science)*, yıl: 2, sayı: 7, Aralık, s. 176-187
- Yılmaz, Eray (2012). Attila İlhan'ın Şiir Atlası. *Evrensel Kültür* (252), s. 12-15